

Kampen om virkelighetene

Battle over reality

Sharam Alghasi

Førsteamanuensis, Høyskolen Kristiania

Sharam.Alghasi@kristiania.no

Mette Anderssons bok, *Kampen om vitenskapeligheten. Forskningskommunikasjon i et politisk betent felt*, er rik på innhold. Boka gir et godt bilde av den sammensatte forskerdelataelsen i det norske migrasjonsfeltet. Det jeg imidlertid ønsker å fokusere på, er typer forskningskommunikatører vi blir presentert for i boka: purister, pragmatikere, kritikere og påvirkere. Denne inndelingen gir en *beskrivelse* av ulike posisjoner forskere i Anderssons studie besitter. Spørsmålet jeg reiser, er om den foreslåtte inndelingen *forklarer* den inngående kampen om posisjoner i det norske migrasjonsfeltet. Min påstand er at for å nærme seg forklaringer om de faktiske forskerposisjonene i migrasjonsfeltet, trenger vi et analytisk apparat som fokuserer på forskernes subjektive disposisjoner i relasjon til strukturelle maktforhold, især innen feltene om utdanning og journalistikk.

Kampen om vitenskapelighet i det norske migrasjonsfeltet er fremfor noe annet en kamp om virkelighetene, representert gjennom ulike posisjoner, ideologier og diskurser. Hvordan skal vi danne oss forståelse av dette til tider uoversiktlige landskapet av posisjoner, ideologier og diskurser? For å svare på dette spørsmålet, vil jeg, inspirert av Pierre Bourdieu, tegne et analytisk *migrasjonsfelt*, dvs. et nettverk av relasjoner med en herskende logikk. Diverse aktører, med sine ulike ressurser og subjektive disposisjoner og overbevisninger, er i feltet og inntar ulike posisjoner i forhold til feltets herskende logikk. Logikken i dette feltet er logikken om *oss* og *dem*, en prosessuell og historisk konstruert logikk. I kjernen av dette feltet i dag har et spørsmål festet seg: hvem er *de* som kommer utenfra, og hvor skal vi plassere *dem*? Dynamikken bak aktørene og deres posisjon når det gjelder dette spørsmålet er temmelig sammensatt.

Vi, forskerne, besitter ulike subjektive disposisjoner som er sterkt virksomme når vi bedriver forskning og forskningsformidling. Som en ung flyktning, nylig ankommet Norge, var jeg tidlig opptatt av måter mediene *snakket om innvandring*. Denne posisjonen var avgjørende for mitt sosiologiske virke: å fokusere på debatten om innvandring i norske medier, og om hvordan mediene tilskriver identiteter og egenskaper om *oss* og *dem*. Mediepraksisen om innvandring ble kilde til ubehag hos meg, et *menneskelig ubehag* slik Wright Mills snakker om. Jeg ville anvende sosiologifaget til å utforske og formidle. Det var

den intellektuelle virksomheten som jeg leste hos Gramsci, som sto – og står – i sentrum for min sosiologiske praksis: at min intellektuelle oppgave var å beskjeftige meg med, utforske og synliggjøre det jeg opplevde som en reduksjonistisk mediepraksis. Og det var ideen om det *epistemologiske bruddet* jeg leste hos Bourdieu som nærmest tvang meg til å forvandle et subjektivt utgangspunkt til et sosiologisk prosjekt; at mediernes behandling av *de som kommer utenfra* ikke var et privat prosjekt, men et prosjekt om å gjøre brudd med de etablerte virkelighetene om innvandrersubjektet som ble – og blir – stadig reproduisert, deriblant gjennom medierepresentasjonene i Norge.

Våre subjektive, sosiologiske forståelser er til stede når vi gir virkelighetene rundt oss mening. For noen få år tilbake, på Gardermoen, løpende sammen med to andre forskere for å rekke et fly, ble jeg stoppet av politiet. Politiet hadde mistanke om hvem jeg var som løp på flyplassen. Hendelsen førte til at jeg nesten kom for sent til flyavgangen. Det hele ble senere til diskusjonstema for mine to kolleger. Den ene kollegaen tolket episoden som diskriminerende, mens den andre forskerkollega mente at politiet hadde rett til å stoppe meg. Den ene kollegaen så på handlingen som en kilde til ekskludering og feilplassering av passasjerer på grunnlag av deres hudfarge, mens den andre kollegaen hadde andre bekymringer, deriblant hvordan den norske staten kunne opprettholde kontroll og forsikre seg om at en løpende innvanderer på en flyplass ikke har onde hensikter. Mine kolleger representerer her to ulike ideologiske posisjoner i migrasjonsfeltet når det gjelder svar på spørsmål om *hvem de er og hvor vi skal plassere dem*.

Hvordan forskerkommunikasjonen med omverdenen fungerer, kan blant annet avhenge av hvor *ideologisk og diskursivt symmetrisk* for eksempel en forsker og journalist står i forhold til hverandre. For en stund tilbake ble jeg kontaktet av en godt profilert NRK-journalist i forbindelse med å delta i en dokumentar om trusler mot det norske samfunnet forårsaket av radikale muslimske krefter. Jeg stilte meg kritisk til prosjektet og ønsket ikke å være med. I sitt forsøk på å friste meg inn i prosjektet, sa journalisten: «Bli med i denne dokumentaren, og jeg lover at NRK-dørene alltid vil være åpne for deg.» Hvor seriøs eller useriøs journalisten var med dette utsagnet, spiller mindre rolle. Det som derimot spiller en viktig rolle er den faktiske maktutøvelsen i migrasjonsfeltet, et felt med et formidabelt potensial for vinning, et felt som kan gi en unik symbolsk makt i det politiske så vel som i det sosiokulturelle landskapet i Norge. Min relasjon til journalisten kan gjerne forstås som en kamp om å definere virkelighetene innen feltet. For ham var de som kom utenfra potensielle kilder til ubehag; det var snakk om muslimer som på overflaten var vanlige borgere i det norske samfunnet, men i realiteten hadde de sin lojalitet andre steder enn i Norge. For meg derimot, fremsto journalistens praksis som en bedragerisk og reduksjonistisk praksis i den pågående kampen om virkelighetene i migrasjonsfeltet, hvor vi stadig er vitne til reproduksjon av forestillinger om den potensielle fienden som bor blant oss.

Et annet forhold som er essensielt i betraktninger om posisjoner i migrasjonsfeltet, er endringene innen utdannings-/det akademiske feltet og fremveksten av nye forståelser om intellektuelle og deres rolle i samfunnet. I boka *Akademisk kapitalisme* gir Knut Kjeldstadli en beskrivelse av fremveksten av et regime i høyere utdanning hvor målet er bærekraftige læresteder, blant annet gjennom rask utdanning av flest mulig studenter. Universitetene er ikke lenger betraktet som fora for dannelsesreiser, studiene er mer fragmenterte, og det kritiske elementet i samfunnsvitenskapen lever under vanskelige kår. Den intellektuelle rollen

som en opplyst, kritisk elite, ofte assosiert med blant annet universitetene, særlig innen samfunnsvitenskap, med autoritet og innflytelse på viktige samfunnsspørsmål, er nå erstattet av en ny tilstand. I denne nye tilstanden besitter universitetene og opplyste samfunnsforskere mindre symbolsk makt enn tidligere. De befinner seg nå i en kamp i det offentlige rom hvor flere aktører påberoper seg å besitte kunnskap og sannhet om virkelighetene i migrasjonsfeltet. En av disse aktørene er mediene.

I likhet med aktører i det norske politiske landskapet, forstår mediene det formidable vinningspotensialet i innvandring. Gjennom hele 1990-tallet var innvandring et sentralt tema i TV 2-formatet for samfunnsdebatt. Kari og Ola kunne sitte i sine hjem og identifisere seg med hverandre som medlemmer i det norske fellesskapet og differensiere seg fra Muhammed og de andre som kom utenfra. Et program som Holmgang kunne presentere forslag til hva som var samfunnets utfordringer, hvilke temaer som var viktig å debatteres, og hvordan de burde debatteres. Innvandring ble et slikt tema, og formatet besto blant annet av deltakere delt i innvandrervennlige og innvandrerskeptiske grupper. I en vanlig debattform kunne en programleder, oppgitt og til tider sint, konfrontere en forsker som hadde fått rollen som innvandrervennlig i debatten, ved å spørre: «Det er ingen som er rasister her. Det er ingen som skjærer alle over én kam, kjære deg, men har ikke Carl I. Hagen rett når han tar opp det som faktisk foregår i vårt samfunn?» Med «det som faktisk foregår i vårt samfunn», tenkte programlederen selvsagt på all elendigheten som ble tilskrevet møtet mellom nordmenn og *de som kom utenifra*, noe som sto i symmetri med FrP's posisjon til innvandrere. Denne delte posisjonen mellom TV 2 og FrP illustrerer i realiteten en allianse mellom den journalistiske sensasjonalismen og den politiske populismen i Norge som startet på 90-tallet og som har vært uhyre viktig i å definere virkelighetene i det norske migrasjonsfeltet.

I tiden etter, har diverse begivenheter ført til økt sensasjonalisme og populisme hvor mange aktører er med og nærmest kniver om virkelighetsfortellingene i migrasjonsfeltet. Islam er i dag etablert som den største trusselen mot våre verdier og levemåter, og vi får stadig advarsler fra enkelte regjeringsmedlemmer til noen medier og offentlige personer om at denne trusselen kan rive landet vårt i stykker. Det er snakk om en ny *mainstream*, kjennetegnet av en essensialistisk verdensanskuelse, hvori en trussel utenfra kommer nærmere og nærmere oss. En ny virkelighetsforståelse, en høyreorientert tenkning, fremstår i dag som en mektig og dominerende ideologisk posisjon i å definere logikken i migrasjonsfeltet. I disse tilstandene, når vi mer enn noensinne trenger alternative analyser, har sosiologien og den kritisk sosiologiske tenkningen inntatt en perifer posisjon, uten særlig definisjonsmakt, og tilsynelatende uten evne til å argumentere for endringer.

Å svømme mot strømmen kan faktisk koste. Enhver sosiolog i opposisjon til *den nye politiske korrektheten* kan bekrefte denne påstanden. For en stund siden skrev jeg en kronikk om et TV-intervju med en musiker, født og oppvokst i Norge, med muslimske og marokkanske røtter. I intervjuet ble islam gjort til en sentral markør som overskygget musikerens virke og kunstneriske ambisjoner fullstendig. Jeg fikk hele 1600 kommentarer i Dagbladet, hvor jeg ble utsatt for til dels rasistiske ytringer. Nå, ganske nylig, skrev jeg en kronikk om hvordan en bestemt aktør i migrasjonsfeltet leker samfunnsdebattant, men som i realiteten representerer en høyrepopulistisk ideologi. Rett etter denne kronikken fikk jeg en privat melding av «en venn» av denne såkalte samfunnsdebattanten: «Hvor er du fra? Vi kommer til å kaste deg ut av landet snart».